Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)
2026, Cilt 12, Özel Sayı, Sayfa 413-432

Türk Ailesinin Dönüşümü, Kırılganlığı ve Direnç Kapasitesi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme

Ramazan KOCAKAYA
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
rmznkcky@kmu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-3217-7233

Derleme Makale		DOI: 10.31592/aeusbed.1799933
Geliş Tarihi: 09.10.2025	Revize Tarihi: 15.12.2025	Kabul Tarihi: 18.02.2026

Atıf Bilgisi
Kocakaya, R. (2026). Türk ailesinin dönüşümü, kırılganlığı ve direnç kapasitesi üzerine eleştirel bir değerlendirme. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*(Özel Sayı), 413-432.

ÖZ

Aile, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda vurgulandığı üzere toplumun temelidir. Devletin ailenin korunmasına yönelik yükümlülüğü, yalnızca tehditlere karşı önlem almakla değil, aileyi değişim karşısında dirençli kılmakla da ilgilidir. Türkiye'de ailedeki dönüşüm süreçlerinin kavramsal düzeyde büyük ölçüde anlaşıldığı, ancak bu anlayışın politika düzeyine yeterince yansıtılamadığı görülmektedir. 1990'lardan bu yana benzer önerilerin tekrarlanması, uygulamada süreklilik ve tutarlılık sorununa işaret etmektedir. Son yıllarda toplumun farklı kesimlerinde güç kazanan aileyi koruma refleksi, paradoksal biçimde aileyi anlamayı güçleştirmiş ve kırılganlığı artıran bir söylem ortamı yaratmıştır. Bu söylem, akademik literatüre de yansımış; birçok çalışma, ailedeki dönüşümü karamsar bir gelecek öngörüsüyle değerlendirmiştir. Oysa mevcut veriler, Türk toplumunda ailenin hem soyut bir değer olarak itibarını koruduğunu hem de bireylerin mutluluk ve yaşam doyumuna katkı sağlamayı sürdürdüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, Türk ailesinin varoluşsal bir kriz içinde olmadığı, uygun sosyal politikalarla yeniden güçlenme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. 2026-2035 Aile ve Nüfus 10 Yılı, bu potansiyeli somut ve sürdürülebilir politikalarla desteklemek için önemli bir fırsat sunmaktadır.
Anahtar Kelimeler: Aile, aile politikası, dönüşüm, direnç, kırılganlık.

A Critical Evaluation of the Transformation, Fragility, and Resilience Capacity of the Turkish Family

ABSTRACT

The family is recognized as the foundation of society in the Constitution of the Republic of Turkey. The state's responsibility to protect the family involves not only preventing threats but also enhancing the family's resilience in the face of social change. Although the processes of family transformation in Turkey have been conceptually well understood, this understanding has not been effectively translated into policy practice. Since the 1990s, similar recommendations have been repeatedly emphasized in Family Councils and action plans, revealing a persistent lack of continuity and coherence in family policies. In recent years, an increasingly strong protect the family reflex across various segments of society has paradoxically made it more difficult to understand the family as a dynamic social institution, thereby reinforcing its fragility. This protection-oriented discourse has also influenced academic literature, where many studies have tended to interpret family transformation through pessimistic projections about the future of the Turkish family. However, existing data indicate that the family in Turkey continues to maintain its symbolic and moral significance while remaining a key source of happiness and life satisfaction for individuals. Therefore, despite its vulnerabilities, the Turkish family cannot be considered to be in an existential crisis; rather, it possesses the potential to regain its strength through coherent and evidence-based social policies. The declaration of 2026-2035 as the "Decade of Family and Population" provides a valuable opportunity to support this potential through concrete and sustainable initiatives.
Keywords: Family, family politics, transformation, resilience, fragility.

Giriş

Türk toplumunda aile kurumu, anayasal düzeyde koruma altına alınmış temel bir toplumsal yapı olarak görülmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 41. maddesi, ailenin toplumun temeli olduğunu vurgulamakta ve devletin, ailenin huzur ve refahını korumaya yönelik gerekli önlemleri almasını ve kurumsal düzenlemeler yapmasını öngörmektedir. Bu çerçevede, aileyi koruma sorumluluğu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Genel Müdürlüğün görev tanımları arasında, aile yapısında meydana gelen değişimleri ve bunların neden-sonuç ilişkilerini incelemek, aile değerlerinin korunması ve

geliştirilmesi yönünde çalışmalar yürütmek, ayrıca nüfus dinamiklerinin aile yapısına etkilerini izleyerek ulusal politika geliştirilmesine katkı sağlamak bulunmaktadır. Bu çerçevede, aileyi güçlendirme ve değişime karşı dirençli kılma çabalarının ilk adımı, ailedeki dönüşüm süreçlerinin doğru biçimde anlaşılmasıyla mümkündür.

Ailedeki dönüşüm süreçlerini sistematik biçimde incelemeye yönelik ilk kurumsal girişim, günümüzde Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kurumsal öncülü konumundaki Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın 1989 yılında kurulmasıyla hayata geçirilmiştir. 2004 yılında Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü adını alan kurum, 1990–2000 yılları arasında aile yapısındaki değişimleri konu edinen 21 sosyal araştırma projesi yürütmüştür (Çubukçu, 2006). 2011 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde kurulan Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü ise, selefi kurumların araştırma geleneğini sürdürerek Türkiye Aile Yapısı Araştırması ve Aile Şuralarının sürekliliğini sağlamış; bunun yanı sıra farklı tematik alanlarda çeşitli araştırmalar gerçekleştirmiştir.

Ailenin korunmasına ilişkin anayasal ve kurumsal hassasiyet, zamanla akademik literatürde de yankı bulmuş; araştırmacılar, değişimin yönünü ve aile üzerindeki etkilerini farklı açılardan incelemeye başlamışlardır (Aslan, 2002; Karataş, 2001). Özellikle 2010'lu yıllardan sonra, ailedeki değişimi ve dönüşümü anlamayı amaçlayan literatürün yoğunlaştığından söz edilebilir (Bayer, 2013; Kara, 2018; Zeybekoğlu Akbaş, 2013). Yaşar Ekici (2014) Türk aile yapısındaki değişimleri göç, yoksulluk, toplumsal değerler, teknolojik gelişmeler ve kadınların işgücü piyasasına katılımı gibi etkenler üzerinden açıklamaktadır. Çobanoğlu (2020) ise ailedeki değişimi tek ebeveynli aileler, çocuksuz çekirdek aileler ve boşanma gibi daha çok demografik göstergeler bağlamında ele almaktadır. Bu çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, ailedeki değişimi çok faktörlü bir şekilde açıklamaya çalışan yaklaşımların yanı sıra, belirli değişkenlerle sınırlı analizlere odaklanan araştırmaların da var olduğu görülmektedir (Aktaş, Teksöz ve Ocakçı, 2012; Alp, 2024; Erol, 2022; Varışlı, Kurdoğlu ve Ergin, 2024).

Ailedeki değişimi anlamayı ve açıklamayı amaçlayan bazı çalışmalar, değişimin yönüne dair herhangi bir yargıda bulunmaksızın mevcut eğilimleri tanımlamaya odaklanmıştır. Kaplan (2021), toplumsal yapıda yaşanan dönüşümlerle birlikte kadının erkeğe bağımlı konumunun sarsıldığına, bu bağlamda boşanma oranlarının yanı sıra kadın ve erkeklerde yalnız yaşama isteğinin arttığına işaret ederek önümüzdeki yıllarda tek kişilik hanelerin, tek ebeveynli ailelerin ve çocuksuz ailelerin oranındaki artışın devam etmesinin beklenebileceğini belirtmiştir. Buna karşılık, bazı çalışmalar değişimin yönüne ilişkin daha açık değerlendirmeler yapmaktadır. Modernleşme, sanayileşme ve küreselleşme ekseninde aile yapısındaki dönüşümü ele alan Şentürk (2008), boşanma oranlarındaki artış, tek ebeveynli ailelerin yaygınlaşması, evliliklerin ertelenmesi ve evlilik dışı birlikteliklerin artışı gibi olguların aile kurumunu olumsuz etkilediğini savunmaktadır. Benzer biçimde Yıldırım (2021), dijital çağın bireycilik eğilimlerini güçlendirerek aile içi etkileşim biçimlerini zayıflattığını ileri sürmektedir.

Son yıllarda Türk ailesinde yaşanan dönüşümü anlamaya dönük ilginin hem kurumsal hem akademik hem de toplumsal düzeyde belirgin biçimde arttığı gözlenmektedir (Aktaş, 2015). Ancak, söz konusu çabaları eleştirel bir bakışla değerlendiren ve bu söylemlerin aile kurumu üzerindeki etkilerini irdeleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın amacı, Türk ailesine ilişkin değişim söylemlerini eleştirel bir perspektifle değerlendirerek bu söylemlerin aile kurumunun kırılganlık ve direnç düzeyine nasıl etki ettiğini tartışmaktır.

Bu çalışmada aile kurumunu analiz ederken "kırılganlık" ve "direnç" kavramları, bireysel psikolojik özelliklere indirgenmeyen, ilişkisel ve yapısal bir çerçevede ele alınmaktadır. Özellikle aile direnci literatürü, bu kavramların aileyi durağan bir yapı olarak değil, değişen koşullarla etkileşim içinde olan dinamik bir sistem olarak anlamayı mümkün kılmaktadır. Aile direnci (family resilience), Walsh'ın (2016) tanımıyla, ailelerin zorluklar, krizler ve yapısal stres faktörleri karşısında temel işlevlerini sürdürebilme, ilişkisel bağlarını koruyabilme ve yeni koşullara uyum sağlayabilme kapasitesini ifade etmektedir. Bu yaklaşımda direnç, ailelerin değişime karşı koyması değil; değişimle

birlikte yeniden yapılanabilmesi olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla direnç, statükonun korunması değil, uyarlanabilirlik ve anlam üretme süreçleriyle ilişkilidir. Rutter (2012) ise direnci, birey ya da aileyi riskten tamamen yalıtan bir özellik olarak değil, riskin olumsuz etkilerini sınırlayan ve bu etkilerle başa çıkmayı mümkün kılan süreçler bütünü olarak ele almaktadır. Bu perspektif, kırılganlık ile direncin birbirini dışlayan kavramlar olmadığını; aksine aynı aile sisteminde eşzamanlı olarak var olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla bu çalışmada kırılganlık ve direnç, karşıt uçlarda konumlanan durumlar değil; aile kurumunun değişim süreçleri içindeki konumunu anlamaya yarayan, birbirini tamamlayan analitik kavramlar olarak ele alınmaktadır. Aile, belirli alanlarda kırılganlaşırken aynı anda değerlerini, bağlarını ve işlevlerini sürdürerek direnç kapasitesini koruyabilmektedir.

Yöntem

Bu çalışma, Türk ailesine ilişkin değişimi anlama ve açıklama çabalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendiren kavramsal nitelikte bir araştırmadır. Çalışmada doğrudan saha verisi kullanılmamış, bunun yerine doküman analizi ve eleştirel literatür incelemesi yöntemleri benimsenmiştir. Bu çalışmada kullanılan dokümanlar, amaçlı örnekleme yaklaşımıyla seçilmiştir. Belgelerin seçiminde üç temel ölçüt esas alınmıştır. Birincisi Türkiye'de aile politikalarının oluşumuna veya aile yapısındaki dönüşümlerin yorumlanmasına doğrudan referans içermesi, ikincisi ulusal düzeyde politika üretme kapasitesine sahip kurumlar tarafından hazırlanmış olması ya da alan yazında yaygın biçimde atıf alan akademik çalışmalar arasında yer alması, üçüncüsü 1990–2025 dönemini kapsayarak aileye ilişkin söylemsel ve yapısal değişimi izlemeye olanak tanımasıdır.

Ölçütler doğrultusunda veri kaynağı olarak, 1990–2025 yılları arasında yayımlanmış Aile Şûrası Kararları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı politika belgeleri ve eylem planları, Kalkınma Planları, Türkiye İstatistik Kurumu araştırmaları, Dünya Bankası (World Bank) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü [OECD] raporları, bağımsız uluslararası organizasyonların araştırmaları ile aile yapısındaki dönüşümleri konu alan akademik çalışmalar incelenmiştir. Belgeler, aile kurumunun dönüşümüne, kırılganlık ve direnç kapasitesine ilişkin tartışmalara katkı sağlama potansiyellerine göre seçilmiştir. Tablo 1'de, doküman analizine dâhil edilen politika belgeleri, kurumsal raporlar ve istatistiksel yayınlar birlikte sunulmuştur.

Tablo 1
Doküman Analizi Kapsamında İncelenen Kurumsal Belgeler ve Raporlar

Kurum/Kuruluş	**Belge/Rapor Türü ve İçeriği**	**Kapsanan Dönem**
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı	I. Aile Şûrası Kararları	1990
World Bank	Fertility Rate	1990-2023
OECD	Fertility Rates	1995-2023
Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı	Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	1990-1994
Türkiye İstatistik Kurumu	Doğum İstatistikleri	2001-2023
Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı	2008-2013
Kalkınma Bakanlığı	Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı	2014-2018
World Bank	Türkiye'de Çocuk Bakım Hizmetlerinde Arz ve Talep Durumu	2015
İTÜ Bilim, Mühendislik ve Teknolojide Kadın Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi ve Levy Ekonomi Enstitüsü	Sosyal Bakım Hizmetlerine Kamu Yatırımlarının İstihdam, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yoksulluğa Etkileri: Türkiye Örneği	2015
Sosyal Güvenlik Kurumu	Evde Çocuk Bakım Hizmetleri Yoluyla Kayıtlı Kadın İstihdamının Desteklenmesi Projesi	2015-2017
Başbakanlık	65.Hükûmet Programı	2016-2018
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Büyükanne Projesi	2017
World Values Survey Association	World Values Survey Wave 7	2017-2022
Türkiye İstatistik Kurumu	Türkiye Aile Yapısı Araştırması	2021

OECD	Types of Household	2021
İstanbul Ticaret Üniversitesi ile AREDA Survey	Türkiye'de Ailenin Değişen Yapısı	2021
İstanbul Ticaret Üniversitesi ile AREDA Survey 2	Türkiye'de Ailenin Değişen Yapısı	2022
Türkiye İstatistik Kurumu	Yaşam Kalitesi Modülü	2022
Türkiye İstatistik Kurumu	İstatistiklerle Aile	2023
OECD	Average Size of Households	2023
Türkiye İstatistik Kurumu	Yaşam Memnuniyeti Araştırması	2024
İSAR Araştırma Merkezi	Türkiye'nin Toplumsal Haritası TGSS	2024
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Kadının Güçlenmesi Eylem Planı	2018-2023
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Bakanlık Faaliyet Raporu	2024
Cumhurbaşkanlık Strateji ve Bütçe Başkanlığı	On İkinci Kalkınma Planı	2024-2028
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı	2024-2028
Federal Institute for Population Research	Intended, Ideal, and Actual Fertility in 11 European Countries.	2025

Doküman analizi süreci, ön inceleme, kodlama ve tematik yorumlama olmak üzere üç aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada belgeler bütüncül biçimde okunarak aileye ilişkin temel söylem alanları belirlenmiştir. İkinci aşamada, bu çalışmada kullanılan kodlar, belgelerde birebir geçen kavramlardan ziyade metinlerdeki söylemsel örüntüleri temsil eden analitik kategoriler olarak oluşturulmuştur (bkz. Tablo 2). Bu kapsamda "aileyi koruma" kodu; ahlaki referanslar, gelenek vurgusu ve düzenleyici politika önerileri içeren ifadeler üzerinden tanımlanmış; "değişim" kodu, aile yapısında ve işlevlerinde dönüşüme işaret eden toplumsal, ekonomik ve kültürel atıflar temelinde oluşturulmuştur. "Kırılganlık" kodu, ailenin işlevlerini sürdürmekte zorlanmasına işaret eden söylemler üzerinden geliştirilmiş; "direnç" kodu ise ailenin değişen koşullara uyumuna, dayanıklılığına ve işlevsel sürekliliğine vurgu yapan ifadeler temelinde tanımlanmıştır. Üçüncü aşamada ise kodlar, aile politikalarındaki süreklilik ve kopuşları görünür kılacak biçimde üst temalar altında toplanmış ve tarihsel bağlam içinde yorumlanmıştır.

Tablo 2
Doküman Analizinde Kullanılan Temel Kavramlar ve Analitik İşlevleri

Kavram	**Bu Çalışmadaki Analitik Kullanımı**	**Temel Akademik Kaynaklar**
Aileyi Koruma	Ailenin toplumsal düzenin temel unsuru olarak ele alındığı; ahlaki referanslar, gelenek vurgusu ve düzenleyici politika önerileri içeren söylemleri analiz etmek için kullanılmıştır.	Şentürk (2008); Vatandaş, (2009); Süleymanov (2009); Turan (2013); Gürsu (2015); Aysan (2021); Alan (2025)
Değişim	Aile yapısı, rolleri ve işlevlerinde yaşanan toplumsal, ekonomik ve kültürel dönüşümlerin nasıl çerçevelendiğini ortaya koymak amacıyla kullanılmıştır.	Karataş (2001); Aslan (2002); Çelik (2010); Çiçek (2021); Aktaş, Teksöz ve Ocakçı, 2012; Bayer, 2013; Zeybekoğlu Akbaş (2013); Finkel, Hui, Carswell ve Larson, (2014); Yaşar Ekici (2014); Kara, 2018; Aldemir (2020); Çobanoğlu (2020); Erol, (2022); Alp (2024), Varışlı, Kurdoğlu ve Ergin (2024)
Kırılganlık	Ailenin değişim karşısında işlevlerini sürdürmekte zorlanmasına işaret eden söylemleri analiz etmek amacıyla kullanılmıştır.	Duman (2012); Özkiraz ve İşçi Baş (2016); Turğut (2017); Çapcıoğlu (2018); Güleç (2018); Öz (2019); Yıldırım (2021); Engin (2022)
Direnç	Ailenin değişen koşullara uyum sağlama kapasitesine, güçlendirilmesine ve işlevsel sürekliliğinin desteklenmesine vurgu yapan söylemleri çözümlemek için analitik bir kategori olarak kullanılmıştır.	Rutter (2012); Aluş (2015); Walsh (2016); Grover ve Helliwell (2019); Ünal ve Avcı (2019); Sayar (2020); Gül (2020); Çobanoğlu ve Tek (2021); Demir (2021); Çaha ve Akgül (2025), Coşgun Solak (2025)

Not: Tabloda yer verilen akademik kaynaklar, analitik ayrım gereği belirli bir kavram başlığı altında sınıflandırılmış olmakla birlikte, içeriklerinde birden fazla kavrama eşzamanlı olarak değinmektedir.

Çalışma doğrudan ampirik veri içermediğinden, sonuçlar belge ve literatür kaynaklarının sunduğu bilgilerle sınırlıdır. Ancak bu yaklaşım, Türkiye'de aileye yönelik kurumsal ve akademik söylemlerin dönüşümünü bütüncül biçimde anlamaya olanak sağlamaktadır.

Bu çalışma, insan katılımcılarla yürütülen bir araştırma değildir. Çalışma yalnızca kamuya açık dokümanlar ve yayımlanmış akademik kaynakların analizine dayandığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Bulgular

Makalenin bulguları dört bölümden oluşmaktadır: İlk olarak, ailedeki değişimi anlamaya ve dirençli hâle getirmeye dönük çabalar özetlenmekte; ikinci bölümde bu çabaların aile kurumunun kırılganlığı üzerindeki olası etkileri ele alınmakta, üçüncü bölümde Türk ailesinin mevcut durumu değerlendirilmekte, son bölümde ise Türk ailesinin geleceğine ilişkin çıkarımlara yer verilmektedir.

Aileyi Dirençli Kılma Politikalarında Tutarlılık Sorunu: Söylem ve Uygulama Arasındaki Uçurum

Ailenin huzur ve refahını koruma, aile yapısındaki değişimleri anlama ve bu değişim karşısında aileyi dirençli kılma yönündeki çabalar, 1990 yılından bu yana belirli aralıklarla düzenlenen Aile Şûraları aracılığıyla kurumsal bir zemine taşınmıştır. Bu şûralar, kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri, sivil toplum örgütleri, akademisyenler ve alan uzmanlarının katılımıyla gerçekleştirilmekte ve sonuçta aile politikalarına yön vermeyi amaçlayan raporlar hazırlanmaktadır. Ancak, 1990 yılında gerçekleştirilen ilk Aile Şûrası'nda dile getirilen politika önerilerinin büyük ölçüde güncelliğini koruduğu görülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2024) tarafından yayımlanan 2024–2028 Aile Eylem Planı'nda, otuz beş yıl önce gündeme gelen önerilerin hâlen hayata geçirilmesinin hedeflenmesi, bu süre zarfında politika uygulamalarında kayda değer bir ilerleme sağlanamadığını göstermektedir. Bu durum, aile politikalarının oluşturulmasında süreklilik ve tutarlılık sorununa işaret etmektedir. Aşağıda, 1990 tarihli ilk Aile Şûrası'nda dile getirilen bazı öneriler yer almaktadır:

- Çalışan kadınlara, çocuğun anneye en fazla ihtiyaç duyduğu dönemde mevcut düzenlemede belirtilen süreden daha uzun izin verilmesi; izin bitiminde işe öncelikli olarak dönebilmesi ve bu sürenin aile yardımı mekanizmasıyla finanse edilmesi sağlanmalıdır.
- Çalışan kadınların çocuk bakımına ilişkin sorunlarının çözümü amacıyla kreşlerin sayısı artırılmalı ve ücretleri aile bütçesini aşmayacak düzeyde tutulmalıdır.
- Aile yardımı, günün ekonomik koşullarına uygun şekilde artırılmalıdır.
- Evlenecek olan gençlere evlilik kredisi verilmesi sağlanmalıdır.
- Şehir yaşamının getirdiği yalnızlık sorununa çözüm olarak "Aile Danışma Merkezleri"nin sayısı artırılmalı; muhtarlıkların desteğiyle mahalle düzeyinde danışma birimleri oluşturulmalıdır.
- Aile eğitimine ilişkin faaliyetlerde akılcı, bilimsel, kalıcı ve günlük politikaya alet edilmeyen bir devlet politikası oluşturulmalıdır.

1990 tarihli ilk Aile Şûrası'nda aileyi değişim karşısında dirençli kılmaya yönelik olarak dile getirilen önerilere bakıldığında, o dönemde ailedeki yapısal dönüşümün oldukça isabetli bir biçimde okunduğu görülmektedir. Kentleşme, kadınların iş gücüne katılımı ve ekonomik koşullar gibi temel toplumsal değişkenler dikkate alınarak çözüm önerileri geliştirilmiştir. Dikkat çekici olan ise, aradan otuz beş yıl geçmiş olmasına rağmen bu önerilerin büyük bir kısmının bugün hâlâ aile politikalarının öncelikli hedefleri arasında yer almasıdır. Bu durum, Türkiye'de aile politikalarının uygulanmasında süreklilik, kurumsal koordinasyon ve politika tutarlılığı açısından önemli bir sorun bulunduğuna işaret etmektedir.

Ailedeki yapısal dönüşümlerin doğru biçimde anlaşılması, ailenin değişim karşısında direnç kazanmasına doğrudan katkı sağlamamıştır. Bazı politika alanlarında ilerleme sağlanamazken, bazı alanlarda önceki olumlu düzenlemeler sürdürülememiştir. Doğum izni kayda değer ilerleme sağlanamayan alanların önemli bir örneğidir. Türkiye'de hem kamu hem özel sektörde doğum öncesi ve sonrası olmak üzere toplam 16 haftalık ücretli izin uygulanmaktadır. Ücretsiz izin süresi kamuda iki yıl, özel sektörde altı ay olarak belirlenmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre doğurganlık oranlarının özellikle 2014 yılından bu yana istikrarlı bir şekilde düşüş eğiliminde olması (TÜİK, 2024) ve toplumda izin süresinin artırılması yönündeki ihtiyaca rağmen, bu konuda kapsamlı bir iyileştirme yapılmamıştır. Nitekim 2008–2013 yıllarını kapsayan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı'nda, çocuk bakım sorumluluğunun ebeveynler arasında paylaşılmasını amaçlayan "ebeveyn izni" uygulaması (Strateji 1.4) önerilmiş olmasına rağmen, bu politika önerisi uygulamaya aktarılmamıştır.

Türkiye'nin doğurganlık oranındaki düşüş dünya verileriyle kıyaslandığında daha net anlaşılmaktadır. Kadın başına düşen doğum sayısı üzerinden hesaplanan doğurganlık oranı 2023 yılında dünyada 2,2 iken Türkiye'de 1,5 olarak hesaplanmıştır. Doğurganlık oranı bakımından Türkiye ortalamasının dünya ortalamasının üzerinde seyrettiği en son tarih 1988 yılıdır. Türkiye'nin ortalama doğurganlık oranı 1990 yılından bu yana dünya ortalamasının altında yer almakla birlikte aradaki fark yıllar içinde büyümüştür (World Bank, 2023). OECD verilerine göre 1995 yılında Türkiye doğurganlık oranı en yüksek beşinci OECD ülkesiyken, 2023 yılında Slovenya ve Macaristan ile dokuzuncu sırayı paylaşmıştır (OECD, 2025a).

Benzer bir durum, çocuk bakım hizmetleri ve özellikle kreş politikaları alanında da gözlemlenmektedir. 1990 tarihli Aile Şûrası'nda çalışan kadınların çocuk bakımına ilişkin güçlüklerini hafifletmek amacıyla kreşlerin sayısının artırılması ve ücretlerinin aile bütçesini aşmayacak düzeyde tutulması önerilmiş olmasına rağmen, bu hedefin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği görülmektedir. Nitekim Kadının Güçlenmesi Eylem Planı'nda 2018-2023 yılları arasında kreş imkanlarının yaygınlaştırılmasıyla ilgili özel sektörü, kamu sektörünü ve belediyeleri bağlayan pek çok stratejik hedefin (1.5; 1.6; 1.7; 3.3) yer alması, ihtiyacın güncelliğini koruduğunu göstermektedir. Günümüzde kreş ve gündüz bakım evi hizmetleri hâlâ sınırlı sayıda kuruma erişimle ve yüksek maliyetlerle ilişkilendirilmektedir (World Bank, 2015). Bu durum, kadınların istihdamda kalıcılığını güçleştirmekte ve ailede bakım sorumluluklarının yeniden dengelenmesini engellemektedir. Dolayısıyla, aileyi güçlendirme ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri azaltma yönündeki politikaların uygulamada yeterince bütüncül bir yaklaşıma kavuşamadığı söylenebilir.

Türkiye'de erken çocukluk bakımı ve okul öncesi eğitim hizmetleri, yasal düzenlemeler ve kurumsal yapı çerçevesinde 0–5 yaş grubundaki çocukları kapsamakta; bu hizmetler gündüz bakım merkezleri ve kreşler (0–5 yaş), anaokulları (3–5 yaş) ile ilkokullar bünyesinde açılan ve 5 yaş grubuna yönelik anasınıfları olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır. 2013–2014 eğitim öğretim yılı verileri, 3 yaş altındaki çocukların bu hizmetlere katılım oranının %0,2 gibi son derece düşük bir seviyede olduğunu göstermektedir. Katılım oranları 3 yaş grubunda 2007–2009 döneminde %2,9 iken 2014–2015'te %9,1'e; 4 yaş grubunda ise aynı dönemde %13'ten %32,4'e yükselmiştir. Ancak bu artış eğilimine rağmen okul öncesi eğitime katılım oranları gerek uluslararası ölçütler gerekse ulusal politika belgelerinde belirlenen hedefler dikkate alındığında yetersiz düzeyde kalmaktadır (İlkkaracan, Kim ve Kaya, 2015).

Kreş ve gündüz bakımevlerinin yaygınlaştırılamamış olmasının nedenlerinden biri, sürdürülebilirliği sağlanamayan alternatif model denemeleri olabilir. Bu kapsamda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2017 yılında "Büyükanne Projesi"ni hayata geçirerek kadın istihdamını desteklemeyi hedeflemiştir. Pilot uygulama niteliğindeki bu projede, fiilen çalışan annelerin 3 yaşını doldurmamış çocuklarına bakan büyükannelere 12 ay boyunca karşılıksız maddi destek sağlanması öngörülmüştür. On ilde başlatılan proje, beklenen etkiyi yaratamadan sona ermiş ve yaygınlaştırılmamıştır. Benzer biçimde, Sosyal Güvenlik Kurumu (2015) tarafından 2015 yılında "Evde Çocuk Bakım Projesi" adıyla yürütülen uygulama da sınırlı ölçekte kalmıştır. Bu proje, kayıtlı

ve tam zamanlı çalışan, iki yaşından küçük çocuğa sahip annelere aylık bakım desteği ödemesi yapılmasını öngörmüştür. Destekten yararlanabilmek için hem annelerin hem de bakım veren bakıcıların kayıtlı çalışması şart koşulmuştur. Üç ilde uygulanan proje, 2017 yılında sona ermiştir. Sonuç olarak, kamuya ait kreş ve gündüz bakımevlerinin sayısında kayda değer bir artış sağlanamamış; buna karşılık kurumsal olmayan bakım modellerine yönelik girişimler de kalıcı ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşamamıştır. Bu örnekler, aile politikalarının uzun vadeli planlama ve kurumsal koordinasyon eksikliği nedeniyle süreklilik kazanamadığını göstermektedir.

Aileleri güçlendirmeye ve dirençli kılmaya yönelik bazı iyileştirmeler hayata geçirilmiş olsa dahi zaman içinde bu uygulamaların bir kısmından vazgeçildiği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde bağımsız bir kuruluş olarak faaliyet gösteren Aile Danışma Merkezleri'nin kapatılması gösterilebilir. Söz konusu merkezler, 2000 yılında yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği kapsamında hizmet vermeye başlamış; ancak 2013 yılında yürürlüğe giren Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği ile faaliyetleri sonlandırılmıştır. Bu tarihten sonra danışmanlık hizmetleri, fiziksel koşullar bakımından daha dezavantajlı olan Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri ile Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır.

Güncel durumda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025) tarafından yayımlanan 2024 Faaliyet Raporu'nda, Aile Danışma Merkezlerinin yeniden bağımsız bir yapıya kavuşturulmasının planlandığı belirtilmektedir. Bu durum, aile hizmetleri alanında uygulamaların sürekliliğinin sağlanamadığını ve politika düzeyinde kurumsal istikrarın henüz tesis edilemediğini göstermektedir. Aile politikalarının kurumsal düzeyde süreklilik kazanamaması, uygulamada dirençli aile hedefini zayıflatan başlıca etmenlerden biridir. Aile danışmanlığı hizmeti özelinde istikrarsız politikaların yansımaları akademik çalışmalarda vurgulanmıştır. Türkiye'de Aile Danışma Merkezlerinin değerlendirildiği güncel bir çalışmada aile danışmanlığı hizmeti veren personelin niceliği ve niteliği noktasında yetersizlik yaşandığı, aile danışmanlığı eğitiminde ve aile danışmanlığı hizmet sunumunda standardizasyon sorunu olduğu, söz konusu hizmetin bilinirliği ve talep edilirliği noktasında eksiklikler olduğu tespit edilmiştir (Yüksektepe, 2025).

Türkiye'de hemen her sosyal sorunda olduğu gibi, aile sorunlarının çözümünde de en yaygın politika aracı eğitim faaliyetleri olmuştur. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (2024) faaliyet raporuna göre, yalnızca 2024 yılı içinde bir milyondan fazla kişiye Aile Eğitim Programı [AEP] ve Evlilik Öncesi Eğitim Programı [EÖEP] kapsamında eğitim verilmiştir. Ancak bu tür faaliyetlerin yaygınlığı, sosyal sorunlarla mücadelede yoğun çaba gösterilmesine rağmen kalıcı bir çözüm üretilemediği yönünde bir yanılgı yaratmaktadır. Oysa, gerekli yapısal adımlar atılmadan yalnızca eğitim faaliyetlerine indirgenen bir mücadele biçimi etkili sonuçlar doğurmayacaktır. Bu durum, aile sorunlarının çözümüne yönelik politikaların sınırlarını görünür kılmakta; aynı zamanda geniş toplum kesimlerinde, aileyi tehditlerden korumaya dönük tepkisel bir tutumun gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Aileyi Tehditlerden Korumaya Yönelik Politikaların Paradoksu: Güçlendirme Çabasıyla Artan Kırılganlık

Ailenin değişim karşısında yeterince dirençli hâle getirilememesi, son yıllarda toplumun farklı kesimlerinde aileyi koruma ve aile kurumunu olası tehditlerden arındırma yönünde güçlü bir eğilimin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ancak bu koruma yönelimindeki aşırılık, zamanla aile kurumunun daha kırılgan bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Aileyi koruma söyleminin geniş toplum kesimlerince abartılı biçimde sahiplenilmesi, ailedeki değişim ve dönüşüm süreçlerinin sağlıklı bir şekilde analiz edilmesini güçleştirmekte; buna bağlı olarak rasyonel ve bütüncül sosyal politikaların geliştirilmesini de engellemektedir. Korku temelli söylemler üzerinden yapılan değerlendirmeler, meseleyi yapıcı bir biçimde ele almak yerine, etkisiz ve yüzeysel tartışmaların tekrarlanmasına yol açmaktadır. Aile, toplumsal yaşamın en karmaşık alanlarından birini oluşturmasına rağmen, gündelik hayatta sürekli varlık göstermesi nedeniyle kolayca anlaşılır bir olgu olarak algılanmaktadır. Bu durum, aile konusunun kamusal alanda sıkça ve hararetle tartışılmasını bir bakıma kaçınılmaz kılmaktadır (Gerson

ve Torres, 2015). Dolayısıyla, aileye yönelik koruma refleksinin artması, paradoksal biçimde hem aileyi anlamayı güçleştirmiş hem de toplumsal düzeyde kırılganlığı derinleştiren bir söylem ortamı oluşturmuştur.

Aileye yönelik korumacı söylemin kamusal alanda güç kazanması, politika belgelerinde de belirgin bir yoğunlaşma olarak karşılık bulmaktadır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990–1994) ile On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2024–2028) karşılaştırıldığında, aileye ilişkin hedef ve vurgularda dikkat çekici bir artış gözlenmektedir. Toplam 362 sayfadan oluşan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "aile" kavramı 26 kez yer alırken, 241 sayfalık On İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda bu sayı 107'ye yükselmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1989; Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). Niceliksel düzeydeki bu artış, aileyi güçlendirmeye yönelik analitik ve bütüncül bir çerçevenin genişlemesinden ziyade, aile kurumuna artan ölçüde normatif anlamlar ve sorumluluklar yükleyen bir yaklaşımın öne çıktığını düşündürmektedir. Böyle bir çerçeve, ailedeki değişim ve dönüşüm süreçlerini soğukkanlı biçimde değerlendirmeyi zorlaştırmakta ve birinci paragrafta işaret edilen kırılganlığı derinleştiren söylemsel zemini kurumsal düzeyde yeniden üretmektedir.

Benzer bir eğilim, akademik literatürde de gözlemlenmektedir. 2010'lu yıllardan itibaren ailedeki değişim süreçlerine yönelik akademik ilgi belirgin biçimde artmıştır (Aktaş, Teksöz ve Ocakçı, 2012; Bayer, 2013; Çelik, 2010; Erol, 2022; Kara, 2018; Zeybekoğlu Akbaş, 2013). Akademik çalışmaların önemli bir bölümü, aileyi koruma refleksinden tamamen bağımsız kalamamış (Süleymanov, 2009; Vatandaş, 2009;) dolayısıyla aile kurumunun kırılganlaşmasına dair söylemleri doğrudan ya da dolaylı biçimde yeniden üretmiştir (Engin, 2022; Öz, 2019). Ailenin dönüşümünü açıklamayı hedefleyen birçok çalışma ise, değişimi analiz etmenin yanı sıra, çoğu zaman Türk ailesinin geleceğine dair karamsar öngörüler geliştirmiştir. Turğut (2017), aile yapısındaki dönüşümü farklı parametreler üzerinden analiz ettikten sonra, mevcut gidişatın aile kurumunun ortadan kalkabileceğine dair endişeleri güçlendirdiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Duman (2012), kadim bir kurum olarak ailenin sağlamlığını yitirdiğini, cazibesini ve kutsallığını kaybettiğini ileri sürmüştür. Özkiraz ve İşçi Baş (2016) işlevselliğini yitiren ailenin zayıflayarak kolayca vazgeçilebilen bir kuruma dönüştüğünü ve bunun sonucunda boşanmaların arttığını belirtmiştir. Güleç (2018) iletişim teknolojisindeki gelişmelerin aldatmaları artırarak aile ilişkilerini çökerttiğini bildirmiştir. Bu durum, toplumsal düzeydeki koruma refleksinin, akademik üretim biçimlerine de yansıyarak aile olgusuna ilişkin analizlerin çoğunlukla değer yüklü bir çerçevede şekillenmesine neden olduğunu göstermektedir (Alan, 2025). Ailedeki değişim üzerine daha ılımlı yorumlarda ise ailenin kurumsal yapısının belirgin biçimde farklılaştığı vurgulanmaktadır (Dikici ve Özdemir, 2025).

Aileyi korumaya yönelik refleks, kurumsal yapılarda da benzer biçimde kendini göstermektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere birçok kamu kurumu, üniversite ve sivil toplum örgütü, aileyi tehdit eden unsurların tespiti için yoğun çalışmalar yürütmektedir. Ancak bu tür faaliyetler, çoğu zaman ailenin yapısal kırılganlığını azaltmak yerine farkında olmaksızın artırabilmektedir. Örneğin, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2023 yılında 81 ilde geniş katılımlı Aile Çalıştayları düzenlenmiş; ardından 2024–2028 Aile Eylem Planı doğrultusunda, hemen her ilde farklı paydaşların katılımıyla İl Koordinasyon Kurulları oluşturulmuştur. Ne var ki, bu girişimler çoğu zaman dağınık ve temelsiz bir tehdit algısına dayanmakta, dolayısıyla aile politikalarının kurumsal sürekliliği yerine kırılganlığını derinleştiren bir yönelim ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, aile politikalarının sorun çözmekten çok sorun üretme potansiyelini artırdığına işaret etmektedir.

Aileyi değişim karşısında dirençli hâle getirememenin bir diğer sonucu, toplumdaki hemen her sorunun sorumluluğunun aileye yüklenmesidir. Zamanla aile, yalnızca kendi iç dinamikleriyle değil, toplumsal düzeyde yaşanan pek çok olumsuzlukla da ilişkilendirilir hâle gelmiştir (Çapcıoğlu, 2018). Oysa toplumsal, ekonomik ve kültürel sorunların tümünü aile kurumuna atfetmek, aileden üstesinden gelemeyeceği bir yükü omuzlamasını beklemek anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım, aileyi toplumsal çözümün merkezine yerleştirirken, aynı zamanda yapısal sorunların üzerini örten bir işlev görmektedir. Bu tür değer temelli okumalar (Gürsu, 2015), aileyi toplumsal sorunların merkezine

yerleştirirken, aynı zamanda yapısal etmenlerin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Ailede yaşanan değişim süreçleri, ekonomik koşullar, toplumsal cinsiyet rolleri, eğitim düzeyi ve kentleşme gibi faktörlerin doğal bir sonucu olarak ele alınmak yerine, çoğu zaman "ahlaki çözülme" söylemiyle açıklanmaktadır. Böylelikle, aile politikaları giderek normatif bir çerçeveye sıkışmakta ve gerçek toplumsal ihtiyaçları karşılamaktan uzaklaşmaktadır. Değerler üzerinden yürütülen bu tartışmalar hem kamusal hem akademik düzlemde, aileyi anlama çabalarından çok onu idealize etme eğilimini güçlendirmekte, bu durum da nihayetinde aile kurumunun kırılganlığını artırmaktadır (Aldemir, 2020).

Nitekim, aileye ilişkin dönüşümler çoğu zaman değerlerin aşınmasıyla değil, yapısal koşullardaki değişimlerle ilişkilidir. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TÜİK, 2022) verilerine göre, hem kadınlar hem de erkekler arasında evlenmeme nedenlerinin başında eğitim hayatına öncelik verilmesi gelmektedir. Erkekler açısından ikinci sırada yer alan neden ise maddi kazancın yetersizliğidir. Gençlik döneminin ekonomik kırılganlıklarla tanımlandığı düşünüldüğünde, bireylerin eğitim düzeylerini artırmaya, işgücü piyasasına hazır biçimde katılmaya ve belirli bir ekonomik güvenceye ulaşmadan evlilik kararı almamaya yönelmeleri son derece rasyonel bir tutumdur (Ayllón, 2014). Bu veriler, aile kurumundaki dönüşümlerin yalnızca "değer kaybı" üzerinden açıklanamayacağını açıkça göstermektedir. Ekonomik koşulların iyileştirilmesi, aile kurma eğilimlerini desteklemede belirleyici bir role sahiptir (Çiçek, 2021). Bu bağlamda, "Evlenecek Gençlerin Desteklenmesi Projesi" kapsamında sunulan iki yıl geri ödemesiz evlilik kredisi desteği, gençleri evliliğe teşvik etme yönünde atılmış yapısal bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak yapısal koşulları göz ardı edip aileyi yalnızca kültürel değerler üzerinden koruma eğilimi sürdükçe, aile politikaları gerçek sorunlara kalıcı çözümler üretmekte yetersiz kalacaktır.

Günümüz Türkiye'sinde, uzun yıllar karar alma süreçlerinin dışında kalan muhafazakâr kesimin temsilcileri, artık devlet kurumlarıyla daha yakın ilişkiler kuran sivil toplum örgütleri aracılığıyla kamu politikaları üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Bu durum, medyanın ve bazı toplumsal akımların "kültürel yozlaşma" ya da "değer erozyonu" üzerinden aileyi tehdit ettiği yönündeki algının güçlenmesini anlaşılır kılmaktadır (Aysan, 2021). Öte yandan, bu sivil toplum örgütlerinin aileyi merkeze alan söylemleri, devlet düzeyinde bazı somut adımların atılmasında da etkili olmuştur. Nitekim bu baskı gruplarının yönlendirmeleriyle, 2025 yılının "Aile Yılı" ve 2026-2035 yıllarının "Aile ve Nüfus 10 Yılı" olarak ilan edilmesi ve ailenin korunmasına yönelik yeni politika girişimlerinin gündeme gelmesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte, aileyi koruma yönündeki bu yoğun çabalar, farkında olunmadan ailenin kırılganlığını artıran bir politika yönelimine dönüşme riski taşımaktadır.

Kırılganlığa Rağmen Direnç: Türk Ailesinin Değerini Sürdürme Gücü

Tarihsel olarak her dönem toplumları kaygılandıran bir unsur olmayı başaran evlilik ve aile kurumunun aynı zamanda kendi değerini yeniden üretegeldiğini, değişimlere uyum sağlayabildiğini söylemek mümkündür (Coşgun Solak, 2025; Ünal ve Avcı, 2019). Aileye ilişkin değerlerde bir çözülme yaşandığına dair iddiaların aksine, mevcut veriler Türk toplumunda aile kurumunun hâlâ en güçlü toplumsal değerlerden biri olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir (Aluş, 2015). Dünya Değerler Araştırması (2022) sonuçlarına göre, Türk toplumunun yüzde 91,8'i aileyi yaşamındaki en önemli değer olarak görmektedir. Bu bulgu, Türk toplumunda aileye atfedilen kültürel ve duygusal önemin derinliğine işaret etmekte, aynı zamanda Türk muhafazakârlığının toplumsal varlığını büyük ölçüde aile kurumu üzerinden sürdürdüğünü ortaya koymaktadır. Çaha ve Akgül (2025), aile yapısının, aileye ilişkin değerlerin ve aile içi ilişkilerin kayda değer bir değişim içinde olduğunu vurgulamaktadır. Söz konusu değişim gelenekselden moderne doğru bir seyir izlemekle birlikte, Türkiye bağlamında aile bu iki yapıyı bir arada taşıyan özgün bir sentez üretmektedir. Türk ailesi, modern normları içselleştirirken, geleneksel değerlerin tamamını terk etmemekte; aksine bunları belirli ölçülerde muhafaza etmektedir. Bu yapı, özellikle evlilik ve nikâh pratikleri, çocuk algısı, akrabalık bağları ve yaşlı bakımına yönelik yaklaşımlarda kendini göstermektedir.

Ailenin Türk toplumunda önemli bir değer olarak görülmesinin ötesinde, evlilik ve çocuk sahibi olma konularında da olumlu bir algının hâkim olduğu söylenebilir. Türkiye Aile Yapısı

Araştırması (TÜİK, 2022) verilerine göre, 2021 yılında "Çiftlerin birlikte yaşaması için resmî nikâh şarttır" ifadesine katılanların oranı %90,7'dir. Genellikle öne sürülenin aksine, bireyler evlilik kurumunu ilişkilerindeki bağlılığı resmiyet kazandıran ve toplumsal düzeyde görünür kılan bir adım olarak değerlendirmektedirler (Eekelaar, 2007). Bu durum, evliliğin yalnızca bir hukuki birliktelik değil, aynı zamanda sosyal bir aidiyet biçimi olarak da algılandığını göstermektedir. Nitekim Türkiye Genel Sosyal Saha Araştırması (TGSS) verilerine göre, evli bireylerin ilişki doyumu, evli olmayan ancak birlikte yaşayan bireylere kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Evli olmayan katılımcıların %64'ü partnerleriyle olan ilişkilerinden memnun olduklarını belirtirken, bu oran evli katılımcılarda %84'e yükselmektedir. Bu bulgular, evliliğin toplumsal ve duygusal anlamda hâlen yüksek bir değer taşıdığını ortaya koymaktadır (Nişancı ve Kılavuz, 2024).

Aileye ilişkin değerlerin sürdürülmesinde ebeveynlik önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TÜİK, 2022) verilerine göre, katılımcıların %94,4'ü "Vatana ve millete hayırlı çocuk yetiştirmek toplumsal bir görevdir" ifadesine katılmaktadır. Bu bulgu, çocuk sahibi olmanın bireysel bir tercih olmanın ötesinde, toplum yararına bir sorumluluk olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Benzer biçimde, Türkiye Genel Sosyal Saha Araştırması (TGSS) sonuçları da Türkiye'de bireylerin genel olarak en az iki çocuk sahibi olmayı arzuladıklarını göstermektedir. Çocuksuzluğu tercih edenlerin oranı ise yalnızca %0,5 düzeyindedir (Nişancı ve Kılavuz, 2024). Bu veriler, ebeveynliğin Türk toplumunda hem kültürel hem de ahlaki bir değer olarak korunduğunu ve aile kurumunun sürekliliğinde belirleyici bir unsur olmaya devam ettiğini göstermektedir. İdeal çocuk sayısı ile doğan çocuk sayısı arasındaki farkın yüksek olması Türkiye'de doğurganlık boşluğunun (fertility gap) fazla oluşu anlamına gelmektedir. Doğurganlık boşluğunun fazla olması, sorunun "çocuk istememek"ten ziyade istenen çocuk sayısını hayata geçirecek koşulların yokluğunu göstermektedir. Friedrich ve Bujard (2025) Avrupa ülkelerindeki doğurganlık boşluğunu incelediği çalışmalarında Avrupa'da doğurganlığın çok düşük seyretmesine rağmen, kadınların çocuk isteği ve niyetinin hâlâ görece yüksek olduğunu, sorunun "çocuk istememek" değil, istenen çocuk sayısını hayata geçirecek koşulların yokluğu olduğunu bulgulamışlardır. Türkiye ve Avrupa örnekleri, uygun sosyopolitik koşullar sağlandığında doğurganlık oranlarının artabileceğine işaret etmektedir.

Son yıllarda toplumsal tartışmalarda çoğu zaman olumsuzluklarla birlikte anılan aile kurumu, aslında bireylerin en temel mutluluk kaynağı olmaya devam etmektedir. Yaşam Memnuniyeti Araştırması (TÜİK, 2025) verilerine göre, 2024 yılında bireylerin mutluluk kaynağı olarak en çok ailelerini gösterenlerin oranı %72,9'dur. Bunu sırasıyla çocuklar (%13,2), kendisi (%4,2), eşi (%3,4), anne/babası (%3,0) ve torunları (%1,9) izlemektedir. Aynı araştırma, evli bireylerin evli olmayanlara göre daha yüksek yaşam memnuniyetine sahip olduklarını da ortaya koymaktadır. Bu bulgular, aile kurumunun yalnızca toplumsal bir yapı değil, aynı zamanda bireysel iyi oluşun temel bileşenlerinden biri olduğunu göstermektedir. Nitekim Grover ve Helliwell (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, evlilik öncesi yaşam memnuniyeti düzeyleri kontrol edildiğinde bile, evli bireylerin bekar kalanlara göre daha yüksek yaşam doyumu bildirdikleri saptanmıştır. Evliliğin iyi oluş üzerindeki olumlu etkisi evlilik sonrası dönemde en yüksek düzeye ulaşmakta, ancak bu faydalar uzun vadede de kalıcılığını korumaktadır.

Aile kuran bireylerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip olmaları, ailenin özünde kendi değerini yeniden üreten bir yapı olduğunu göstermektedir. Bu durum, ailenin üstlendiği işlevlerle yakından ilişkilidir. Her ne kadar bu işlevlerin bir kısmı zamanla farklı kurumlar tarafından paylaşılmış (Erkilet, 2020) ve bazı yönlerden azalmış olsa da (Zastrow, 2013), ailenin başka hiçbir kurum tarafından ikame edilemeyen özgün işlevleri varlığını sürdürmektedir (Demir, 2021). Özellikle koşulsuz sevgi, güvenli bağlanma ve aidiyet hissi geliştirme gibi insani ihtiyaçların karşılanmasında aile, hâlen merkezi bir konuma sahiptir (Aluş, 2015; Gül, 2020; Sayar, 2020). Bu işlevlerin devredilemez oluşuna en iyi tanıklığı, bakım ve korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan sosyal hizmet uzmanları yapmaktadır. Yatılı kuruluşlar ya da alternatif bakım modelleri, hangi koşullarda olursa olsun, aile ortamının sağladığı duygusal güvenliği ve aidiyet hissini tam olarak sunamamaktadır. Bu farkındalık, Türkiye'de son yıllarda koruyucu aile hizmetlerinin yaygınlaştırılması yönündeki sosyal politika çabalarının artmasında önemli bir rol oynamıştır.

İstanbul Ticaret Üniversitesi ve AREDA Survey iş birliğiyle 2021 ve 2022 yıllarında yürütülen *"Türkiye'de Ailenin Değişen Yapısı"* araştırmaları, çeşitli göstergeler üzerinden Türk ailesinin değişen toplumsal koşullara uyum sağlayarak kendi değerini üretmeye devam ettiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, araştırma bulguları aile kurumunun çözülmekte olduğuna dair yaygın bir algının varlığına da işaret etmektedir. Aile yapısının zayıfladığı hatta çöktüğü yönündeki kanaatler, ailenin güçlü olduğu düşüncesinden daha baskındır. Bu çelişki, ailenin toplumsal algıda kırılgan, ancak pratikte görece dayanıklı bir yapı olduğunu göstermektedir.

Kendi değerini üretebilen bir kurum olarak ailenin kutsanmayı gerektiren bir yapısı yoktur. Aile kurumu ne kadar idealize edilir ve beklentiler ne kadar abartılırsa, sürdürülebilirliğini yitirme olasılığı da o ölçüde artar (Hollis, 2020). Diğer pek çok toplumsal kurum gibi aile de mutlak anlamda iyi ya da kötü değildir; nasıl kurgulanıp yaşandığına bağlı olarak huzur ve güvenliğin kaynağı olabileceği gibi, baskı ve çatışma üreten bir yapıya da dönüşebilir (Erkilet, 2020).

Türk Ailesinin Geleceği: Kırılganlıktan Dirence

Türkiye'de aile kurumuna ilişkin geleceğe dair olumlu denebilecek göstergeler bulunmaktadır. Bununla birlikte, boşanma oranlarındaki artış, ilk evlilik yaşının yükselmesi, doğurganlık hızının düşmesi ve hanehalkı büyüklüğünün azalması gibi demografik eğilimler sıklıkla aile yapısının çözülmekte olduğu yönünde yorumlanabilmektedir. Veriler yüzeysel olarak değerlendirildiğinde karamsar bir tablo ortaya çıkarmakla birlikte, daha derinlemesine incelendiğinde aile kurumunun temel değerlerini koruduğu ve toplumsal dayanıklılığını sürdürdüğü görülmektedir.

Boşanma oranlarındaki artış, kamuoyunda sıklıkla aile yapısına yönelik ciddi bir tehdit olarak algılanmaktadır. Ancak, Çobanoğlu ve Tek (2021) tarafından 2000–2019 yılları arasını kapsayan veriler, boşanma sonrası yeniden evlenme oranlarının belirgin biçimde yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, boşanmanın aile kurma idealinin tamamen terk edilmesi anlamına gelmediğini, aksine bireylerin aile kurumuna ilişkin inançlarını ve yeniden bağ kurma motivasyonlarını koruduklarını göstermektedir. Dolayısıyla, artan boşanma oranları, aileye duyulan bağlılığın zayıfladığının değil, aile kurumunun değişen toplumsal koşullara uyum sağlama kapasitesinin göstergesi olarak okunmalıdır.

İlk evlilik yaşının yükselmesi, kimi zaman gençlerin evliliğe karşı ilgisizliği şeklinde yorumlansa da, bu eğilimin arkasında ekonomik ve psikososyal faktörler bulunmaktadır. Gençlerin ekonomik olarak desteklenmeleri hâlinde evlilik kararını daha erken verme olasılıkları artmaktadır. Ayrıca, günümüzde evlilikten beklentiler de değişmektedir. Bireyler, artık evliliği yalnızca fizyolojik veya güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan bir birliktelik olarak değil, kendini gerçekleştirme ve karşılıklı gelişim alanı olarak görmektedirler (Baumeister, 2024; Finkel, Hui, Carswell ve Larson, 2014). Bu beklentilerin karşılanabilmesi, eşlerin birbirlerinin potansiyellerini destekleyebildikleri bir ilişki dinamiği gerektirmektedir. Dolayısıyla, evliliğin gecikmesi bir "değer kaybı" değil, evliliğin anlamının derinleşmesi olarak okunabilir. Gençlerin evlilik konusundaki kaygılarını azaltacak yasal ve ekonomik düzenlemeler bu süreci olumlu yönde destekleyecektir.

Doğurganlık hızındaki düşüş (TÜİK, 2024a), sıklıkla Türkiye'nin geleceği açısından varoluşsal bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Oysa bir önceki bölümde bahsi geçen veriler, çocuk sahibi olmanın hâlâ güçlü biçimde toplumsal bir değer olarak görüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, bireylerin daha az çocuk sahibi olmaları, çocuk sahibi olma arzusunun azaldığı anlamına gelmemektedir. Sorun, doğurganlık davranışı ile çocuk sahibi olma yönelimleri arasındaki farkta yatmaktadır. Bu fark, ekonomik belirsizlikler ve bakım sorumluluğuna ilişkin yapısal engellerden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, insanlar çocuk sahibi olmaktan vazgeçmemekte, ancak koşullar uygun olmadığında bu kararı ertelemektedirler.

Türkiye her ne kadar hanehalkı büyüklüğü bakımından OECD ortalamasının çok üstünde yer alsa ve tek kişilik hanehalkı bakımından ortalamanın çok altında yer alsa dahi son 15 yıldır Türkiye'de hanehalkı büyüklüğünün istikrarlı biçimde azaldığı gözlemlenmektedir (TÜİK, 2024b; OECD, 2025b).

Bununla birlikte, hanelerin küçülmesi tek başına toplumsal çözülmenin göstergesi değildir. Asıl kaygı verici olan, hanelerin toplumsal bağlardan kopması ve izolasyonun artmasıdır. Bu tür bir izolasyon, modern toplumlarda bireylerin psikososyal iyilik halini zedeleyen bir unsur haline gelebilmektedir (Hari, 2022). Ancak Türkiye bağlamında bu eğilim sınırlıdır. TÜİK (2023) verilerine göre bireylerin %28,7'si akrabalarıyla, %37,3'ü arkadaşlarıyla her hafta yüz yüze görüşmekte; %40,9'u akrabalarıyla, %44,3'ü ise arkadaşlarıyla düzenli biçimde çevrim içi iletişim kurmaktadır. Bu göstergeler, Türk toplumunda topluluk ve yakınlık duygusunun hâlen güçlü olduğunu göstermektedir.

Ailenin geleceğine dair olumlu sayılabilecek önemli gelişmelerden biri, 2025 yılının Türkiye'de "Aile Yılı" ilan edilmesi ve bu doğrultuda somut politika adımlarının gündeme gelmesidir. 2024–2028 dönemini kapsayan Ailenin Korunması ve Güçlendirilmesi Vizyon Belgesi ve Eylem Planı, aileyi güçlendirmeye yönelik birçok hedef içermektedir. Her ne kadar geçmiş deneyimler eylem planlarının her zaman somut sonuçlara dönüşmediğini gösterse de, devletin en üst düzeyinde bu konuda politik irade beyan edilmesi, aile politikalarının görünürlüğünü artırması açısından önemlidir. Bununla birlikte, eylem planının başarısı, belirlenen hedeflerin ölçülebilir performans göstergelerine dönüştürülmesine bağlıdır.

Sonuç olarak, Türk ailesi yapısal ve kültürel düzeyde önemli dönüşümler yaşamaktadır; ancak bu dönüşüm, çoğu zaman varsayıldığı gibi bir çözülme değil, toplumsal koşullara uyum süreci olarak değerlendirilmelidir. Veriler, aile kurumunun temel değerlerini ve işlevlerini büyük ölçüde koruduğunu, bireylerin ise aileye ilişkin inanç ve bağlılıklarını sürdürdüklerini göstermektedir. Dolayısıyla, geleceğe ilişkin aile politikalarının "aile krizi" söylemlerinden ziyade, bu direnç kapasitesini tanıyan ve destekleyen bir anlayışla şekillendirilmesi gerekmektedir. Aileyi anlamak ve güçlendirmek, onu kutsamaktan değil, toplumsal gerçeklik zemininde yeniden değerlendirmekten geçmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışmadan çıkarılabilecek ilk sonuç, Türkiye'de ailedeki değişim sürecinin kavramsal düzeyde önemli ölçüde anlaşıldığı, asıl sorunun bu anlayışın politika düzeyine etkin biçimde yansıtılamamasından kaynaklandığıdır. Yaklaşık otuz beş yıldır dile getirilen politika önerileri zamanında ciddiyetle ele alınmış ve hayata geçirilmiş olsaydı, bugün aileyi "tehditlerden arındırma" yönündeki aşırı refleksin ortaya çıkması ve aile kurumunun kırılganlaşması muhtemelen engellenebilirdi.

İkinci olarak, aile her ne kadar çeşitli yapısal ve kültürel etkenlerle kırılganlaştırılmış olsa da, kendi değerini üreten dinamik bir yapı olma özelliğini korumaktadır. Bulgular, Türk toplumunda aileye ilişkin değerler bağlamında anlamlı bir erozyon yaşanmadığını; aksine, ailenin hem soyut bir değer olarak yüksek bir itibara sahip olduğunu hem de bireylerin yaşamlarında mutluluk ve tatmin kaynağı olmaya devam ettiğini göstermektedir.

Çalışmanın üçüncü ve belki de en kritik sonucu, Türk ailesinin yapısal olarak onarılabilir ve direnç kapasitesi yüksek bir kurum olduğudur. Boşanma oranlarındaki artışa rağmen yeniden evlenme oranlarının yüksekliği, doğurganlık hızındaki düşüşe rağmen çocuk sahibi olma isteğinin sürmesi, toplumun aile kurma ve sürdürme konusundaki iradesinin hâlen güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu göstergeler, Türk ailesinin varoluşsal bir kriz içinde olmadığı, aksine uygun sosyal politikalarla desteklendiğinde yeniden güçlenme potansiyeline sahip olduğunu düşündürmektedir.

Tüm bu sonuçlar ışığında öncelikli gereklilik, 2024–2028 Aile Eylem Planı kapsamında somut, ölçülebilir ve sürdürülebilir adımların atılmasıdır. 2026-2035 yıllarının "Aile ve Nüfus 10 Yılı" olarak ilan edilmesi bu bağlamda önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Ancak, geçmişte olduğu gibi kısa vadeli girişimlerle sınırlı kalmamak, iyi uygulama örneklerinin devamlılığını sağlamak ve aileyi koruma politikalarını aşırı kontrolcü reflekslerden arındırmak gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki, aile kendi içsel değerlerini üretebilen bir yapıdır; dolayısıyla yapılması gereken, aileye aşırı müdahalede bulunmak değil, onun doğal direncini güçlendirecek koşulları sağlamaktır.

Aile ve Nüfus 10 Yılı için olası birtakım riskler mevcuttur. Bunlardan ilki, aileye yönelik politikaların ağırlıklı olarak söylemsel düzeyde kalarak yapısal destek mekanizmalarının ikincil plana itilmesidir. İkincisi aile içi bakım yükünün kadınlar üzerinde yoğunlaşmasına yol açacak uygulamaların teşvik edilmesidir. Üçüncü bir risk aileyi koruma söyleminin, farklı aile biçimlerini ve yaşam pratiklerini dışlayıcı bir çerçeve üretmesidir. Diğer önemli bir risk ise kısa vadeli demografik hedeflerin, uzun vadeli sosyal refah politikalarının önüne geçmesidir. Bu süreç aynı zamanda çeşitli yapısal fırsatlar da sunmaktadır. Aile politikalarının sosyal politika, istihdam ve toplumsal cinsiyet eşitliğiyle entegre biçimde tasarlanması; bakım hizmetlerinin kamusal sorumluluk olarak yeniden çerçevelendirilmesi; ailelerin uyum ve direnç kapasitesini güçlendiren programların kurumsal düzeyde yaygınlaştırılması ve aileye ilişkin politika söylemlerinin veri temelli, ölçülebilir ve izlenebilir bir zemine oturtulması bu fırsatların başlıcalarıdır.

Türkiye'de aile politikalarının tasarlanması ve hayata geçirilmesi süreçlerinde yenilikçi yaklaşımlar dikkat çekmektedir. Onuncu Kalkıma Planı (Kalkınma Bakanlığı, 2013) ve 65.Hükûmet Programında (T.C. Başbakanlık, 2016) planlamaya dahil edilen ve uygulamaya konulan Aile ve Sosyal Desek Programı [ASDEP] söz konusu yenilikçi yaklaşımların bir örneğidir. ASDEP, Türkiye'de sosyal hizmet sunumunu hane merkezli, proaktif ve bütüncül bir çizgiye taşıması bakımından önemli bir kurumsal dönüşümü temsil etmektedir. Bununla birlikte, bu dönüşümün ailelerin yaşam koşulları üzerindeki gerçek ve kalıcı etkilerinin henüz yeterince ortaya konulduğunu söylemek güçtür (Özpolat, 2022). Bu durum, aileyi güçlendirme ve koruma yönündeki söylemler ile aileyi ekonomik, konut, istihdam ve bakım politikaları aracılığıyla yapısal olarak desteklemekte yetersiz kalan politika çerçevesi arasındaki gerilimi görünür kılmaktadır. ASDEP, bu yapısal boşluğu sosyal hizmet müdahaleleri yoluyla telafi etmeye çalışan bir araç niteliği kazanmakta, bu yönüyle aile politikalarının eksik bıraktığı alanlarda işlev gören bir "tampon mekanizma" olarak konumlanmaktadır. Ancak tampon mekanizmalar, krizin yönünü değiştirmekten ziyade, etkisini sınırlayan ve ertelenmesini sağlayan müdahaleler olarak kalmaktadır.

Ailelerin yapısal olarak desteklenmesi amacıyla artan bakım sorumluluklarının yalnızca hane içine yüklenmesini önlemek için bakım yükü paylaşımını esas alan müdahale modelleri geliştirilmeli, bu modeller özellikle kadınların istihdamdan kopmasını önleyecek biçimde tasarlanmalıdır. Buna ek olarak ailelerin değişen toplumsal ve ekonomik koşullar karşısında uyum ve dayanıklılık kapasitesini güçlendirmeye yönelik aile direnci güçlendirme programları önemlidir. Bu programlar, sosyoekonomik açıdan kırılgan gruplar başta olmak üzere destek ihtiyacının daha yoğun olduğu ailelere öncelik tanımalıdır. Önerilen politika ve programların etkililiğinin izlenebilmesi için kamusal çocuk bakım hizmetlerine erişen hane oranı, kadınların bakım nedeniyle işgücünden çekilme oranındaki değişim, aile destek hizmetlerinden yararlanan hanelerin memnuniyet düzeyi, aile politikalarına ayrılan kamusal bütçenin sosyal hizmetlere dağılımı gibi göstergeler kullanılabilir. Bu göstergeler, aile politikalarının söylemsel düzeyin ötesine geçerek somut ve ölçülebilir sonuçlar üretip üretmediğini değerlendirmeye olanak tanıyacaktır.

Sonuç olarak bu çalışma, aileyi değişime karşı korunması gereken statik bir yapı olarak değil, uygun kamusal destekler sağlandığında uyum ve direnç kapasitesi güçlenebilen dinamik bir sosyal kurum olarak ele alan yaklaşımın bir uzantısıdır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Aktaş, E., Teksöz, E. ve Ocakçı, A. F. (2012). Ailede kadınının değişen rolünün çocuk sağlığına etkisi ve aile merkezli bakımın önemi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, *28*(1), 73-80.

Aktaş, G. (2015). Türkiye'de aile sosyolojisi çalışmalarına genel bir bakış. *Journal of Sociological Studies/Sosyoloji Konferanslari*, (52), 419-441. https://doi.org/10.18368/IU/sk.53365

Alan, S. (2025). TÜİK verileri ışığında aile yapısındaki değişimlerin sosyolojik değerlendirmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 27*(Aile Özel Sayısı), 177-198. https://doi.org/10.32709/akusosbil.1707921

Aldemir, T. (2020). Niçin aile merkezli hareket? R. Aldemir ve F. Eminoğlu (Ed.), *Süreklilik ve Değişim Ekseninde Aile Olmak* içinde (ss. 231-271). İstanbul: Tirekitap.

Aluş, Y. (2015). Kültürel ve toplumsal gerçekliğimiz açısından aile anlayışlarının ve Türk ailesinin değerlendirmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *1*(1), 15-24.

Alp, A. (2024). Toplumsal değişim sürecinde aile. *Bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *4*(7), 43-60. https://doi.org/10.69787/bitigefd.1443004

Aslan, K. (2002). Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, *1*(2), 25-33.

Ayllón, S. (2015). Youth poverty, employment, and leaving the parental home in Europe. *Review of Income and Wealth, 61*(4), 651-676. https://doi.org/10.1111/roiw.12122

Aysan, M. F. (2021). *Türkiye'de sivil toplum kuruluşları ve aile.* İstanbul: TDE Yayınları. https://doi.org/10.51448/tdr.001

Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *4*(8), 101-129.

Baumeister, R.F. (2024). *Benlik üzerine: İnsan nasıl kendisi olur?*. O. Düz (Çev.). İstanbul: Albaraka Yayınları.

Çaha, Ö. ve Akgül, F. İ. (2025). Türkiye'de ailenin değişimi: Yapı, değerler ve tutumlar. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, *21*(69-Aile), 40-81.

Çapcıoğlu, İ. (2018). Sekülerleşen Toplumda bireyselleşen aile. *Turkish Studies*, *13*(2), 19-34.

Coşgun Solak, M. (2025). Moderniteden dijital çağa ailenin sosyolojik dönüşümü: kuşaklararası dinamikler ve toplumsal cinsiyet. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *26*(Özel Sayı), 1447-1459. https://doi.org/10.17494/ogusbd.1741528

Çelik, C. (2010). Değişim sürecinde türk aile yapisi ve din. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (8), 25-35.

Çiçek, Z. (2021). Çağdaş toplum dinamikleri ekseninde değişen evlilik ve aile kurumu. *Premium e-Journal of Social Sciences (PEJOSS)*, *5*(17), 664-686. https://doi.org/10.37242/pejoss.2201

Çobanoğlu, A. (2020). Türk aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacağı öngörülen değişimler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, *4*(2), 68-80.

Çobanoğlu, A., and Tek, S. (2021). Türkiye'de yeniden evlenme olgusu: Cinsiyet ve psikososyal değişkenler bağlamında bir değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Researches*, *18*(44), 8092-8118. https://doi.org/10.26466/opus.935681

Çubukçu, N. (2006). Adana Milletvekili Prof. Dr. N.Gaye Erbatur'un 7/12118 Esas Nolu Yazılı Soru Önergesi Cevabı. *Tükiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, 113: 164. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c113/tbmm22113071.pdf

Demir, Z. (2021). Değişen toplumlarda ailenin değişmeyen özellikleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, *21*(2), 770-791. https://doi.org/10.30627/cuilah.940820

Dikici, E., and Özdemir, N. E. (2025). Değişen Toplum Dönüşen Aile: M. Ak, A.O. Közleme (Ed.), Yeni Aile Türleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Değişen Toplum, Dönüşen Aile* içinde, (ss.204-225). Çizgi Kitabevi.

Duman, M. Z. (2012). Aile kurumu üzerine tarihsel bir okuma girişimi ve muhafazakâr ideolojinin aileye bakışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *1*(4), 19-51.

Eekelaar, J. (2007). Why people marry: The many faces of an institution. *Family Law Quarterly*, *41*(3), 413-431.

Engin, M. (2022). Türkiye'de aile yapısının dönüşümü: sorunlar ve beklentiler. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 123-136.

Erkilet, A. (2020). Değişen dünyada kadın, aile ve sosyal politikalara dair bazı değerlendirmeler. R. Aldemir ve F. Eminoğlu (Ed.), *Süreklilik ve Değişim Ekseninde Aile Olmak* içinde (ss.159-172). İstanbul: Tirekitap.

Erol, V. (2022). Sosyal medyanın Türk aile yapısına etkisi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *24*(43), 1127-1139.

Finkel, E. J., Hui, C. M., Carswell, K. L., and Larson, G. M. (2014). The suffocation of marriage: Climbing Mount Maslow without enough oxygen. *Psychological Inquiry*, *25*(1), 1-41. https://doi.org/10.1080/1047840X.2014.863723

Friedrich, C., and Bujard, M. (2025). Intended, ideal, and actual fertility in 11 European countries: Evidence on fertility gaps in different age groups from the Generations and Gender Survey. *BiB.Working Paper, 2/2025*. Wiesbaden: Federal Institute for Population Research (BiB).

Gerson, K., and Torres, S. (2015). Changing family patterns. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*, 1–15. https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0037

Grover, S., and Helliwell, J. F. (2019). How's life at home? New evidence on marriage and the set point for happiness. *Journal of Happiness Studies, 20*(2), 373-390. https://doi.org/10.1007/s10902-017-9941-3

Gül, H. (2020). Değişen kent ailesinde sevgi anlayışları ve ilişkilerine sosyolojik bir yaklaşım. *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi 3*(2), 83-96. https://doi.org/10.47145/dinbil.837193

Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, *2*(2), 105-120.

Gürsu, O. (2015). Değişen dünyada aile ve psikolojik problemler. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *17*(1), 99-130.

Haerpfer, C., Inglehart, R., Moreno, A., Welzel, C., Kizilova, K., Diez-Medrano J., M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin and B. Puranen (eds.).(2022). World Values Survey: Round seven - Country-pooled datafile version 5.0. Madrid, Spain and Vienna, Austria: JD Systems Institute and WVSA Secretariat. https://doi.org/10.14281/18241.24

Hari, J. (2022). *Kaybolan bağlar: Depresyonun gerçek nedenleri ve beklenmedik çözümler.* B. E. Aksoy (Çev.). İstanbul: Metis.

Hollis, J. (2020). *Yaşamın ikinci yarısında anlam arayışı, sonunda gerçek anlamda nasıl büyürüz?*. (K. Dalyan (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

İlkkaracan, İ., Kim, K. ve Kaya, T. (2015). *Sosyal bakım hizmetlerine kamu yatırımlarının istihdam, toplumsal cinsiyet eşitliği ve yoksulluğa etkileri: Türkiye örneği*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Bilim, Mühendislik ve Teknolojide Kadın Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi ve Levy Ekonomi Enstitüsü.

İstanbul Ticaret Üniversitesi ve AREDA Survey. (2021). *Türkiye'de ailenin değişen yapısı*. https://ticaret.edu.tr/wp-content/uploads/2021/11/Turkiyede-Ailenin-Degisen-Yapisi_compressed-2.pdf

İstanbul Ticaret Üniversitesi ve AREDA Survey. (2022). *Türkiye'de ailenin değişen yapısı 2*. https://ticaret.edu.tr/wp-content/uploads/2022/AI%CC%87LE%20ARAS%CC%A7TIRMASI%202022%20dijital%20hali.pdf

Kaplan, A. (2021). Türkiye'de aile yapısında ve kültüründe yakın gelecekte önem kazanacak gelişmelerin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *1*(2), 69-81.

Kara, B. (2018). Türkiye'de aile yapısının değişimine etki eden dinamikler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (40), 374-385. https://doi.org/10.17498/kdeniz.399236

Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *12*(2), 89-98.

Nişancı Z. ve Kılavuz, M.T. (eds.). (2024). *Türkiye'nin toplumsal haritası TGSS 2024*. İstanbul: İSAR Yayınları.

OECD. (2025a). *SF2.1. Fertility rates*. https://webfs.oecd.org/Els-com/Family_Database/SF_2_1_Fertility_rates.pdf. Erişim Tarihi: 15.12.2025.

OECD. (2025b). *SF1.1. Family size and household composition*. https://webfs.oecd.org/Els-com/Family_Database/SF_1_1_Family_size_and_composition.pdf. Erişim Tarihi: 15.12.2025.

Öz, N. (2019). Modern-seküler süreçte ailenin çözülmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *6*(11), 795-835.

Özkiraz, A. ve İşçi Baş, G. (2016). Osmanlı'dan günümüze Türk toplumunda aile yapısı ve boşanma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18*(30), 87-95.

Özpolat, A. O. (2022). Sosyal hizmetlerin sunumunda yeni bir model olan Aile Sosyal Destek Programının (ASDEP) incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *22*(54), 141-167. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.904483

Rutter, M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and Psychopathology, 24*(2), 335–344. https://doi.org/10.1017/S0954579412000028

Sayar, K. (2020). İnsanlaşma, aile ortamında gerçekleşir. R. Aldemir ve F. Eminoğlu (Ed.), *Süreklilik ve Değişim Ekseninde Aile Olmak* içinde (ss. 147-158). İstanbul: Tirekitap.

Şentürk, Ü. (2008). Aile kurumuna yönelik güncel riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *14*(14), 7-32.

Süleymanov, A. (2009). Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17), 7–17. https://doi.org/10.21560/spcd.05422

Turan, İ. (2013). Günümüz Aile Problemleri Çerçevesinde Kur'an'da Ebeveyn-Çocuk İlişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *35*(35), 71-104.

Turğut, F. (2017). Tarihsel süreçte aile kurumunun dönüşümü ve geleceğine yönelik çıkarımlar. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, *1*(1), 93-117.

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024, Mayıs). *Ailenin korunması ve güçlendirilmesi vizyon belgesi ve eylem planı 2024-2028.* https://ulusaleylem.aile.gov.tr/media/m1garif1/ailenin-korunmasi-ve-gu-c-lendirilmesi-vizyon-belgesi-ve-eylem-plani.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2017). *Büyükanne projesi nedir?* https://www.aile.gov.tr/ksgm/haberler/buyukanne-projesi-nedir/ Erişim Tarihi: 16.12.2025.

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. (2025). *2024 yılı faaliyet raporu*. https://www.aile.gov.tr/media/197323/faaliyet-raporu-2024_son_28-02-2025.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık. (2016). *65.Hükûmet Programı*. https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Reports-TR/Hukumet_Prg/65_hukumet_programi.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (mülga). (1990). *I. Aile şûrası Kararları. 17-20 Aralık 1990*. https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/aile-suralari/aile1.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (mülga). (1989). *Altıncı beş yıllık kalkınma planı 1990–1994*. DPT Yayın No: 2174. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (mülga). (2008). *Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı 2008-2013*. https://www.aile.gov.tr/media/6314/toplumsal-cinsiyet-e%C5%9Fitli%C4%9Fi-ulusal-eylem-plan%C4%B1-2008-2013.pdf

Türkiye Cumhureyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On ikinci kalkınma planı 2024-2028.* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu kalkıma planı 2014-2018.* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı. (2015). Evde çocuk bakım hizmetleri yoluyla kayıtlı kadın istihdamının desteklenmesi projesi. https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/1614aae2-961b-4cd9-97fb-5cc0f2def657/Evde-Cocuk-Bakim-Hizmetleri-Yoluyla-Kayitli-Kadin-Istihdaminin-Desteklenmesi-Operasyonu-2022-05-12-10-36-21. Erişim Tarihi: 15.12.2025.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *Türkiye aile yapısı araştırması 2021*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). *Yaşam kalitesi modülü, 2022*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yasam-Kalitesi-Modulu-2022-49760

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024a). *Doğum istatistikleri 2023*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2023-53708

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024b). *İstatistiklerle aile, 2023*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2023-53784

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025 Şubat). *Yaşam memnuniyeti araştırması, 2024*. https://data.tuik.gov.tr

Ünal, S. ve Avcı, D. (2019). Kolektiviteden bireyciliğe geçiş: Aile ve evlilik kurumuna dair değişen göstergeler ve kaygılar. *Turkish Studies-Social Sciences*, *14*(5), 2641-2668. https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.37350

Varışlı, B., Kurdoğlu, İ. ve Ergin, S. (2024). Değişen toplumda dünya aileleri: Aile örüntüleri ve hastalıkta, sağlıkta evlilikler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, *24*(62), 129-155. https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1461520

Vatandaş, C. (2009). Türkiye'de aile yapısı ve değişimi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, (183), 331-386.

Walsh, F. (2016). *Strengthening family resilience* (3rd ed.). New York: Guilford Press.

World Bank. (2015). *Supply and demand for child care services in Turkey: A mixed methods study. Türkiye'de çocuk bakım hizmetlerinde arz ve talep durumu: Bir karma yöntem çalışması* (Turkish). Washington, D.C.: World Bank Group. https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/publication/supply-and-demand-child-care-services-turkey-a-mixed-methods-study

World Bank. (2023). *Fertility rate, 2023.* https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN?most_recent_value_desc=true. Erişim Tarihi: 15.12.2025.

Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (30), 209-224. https://doi.org/10.9761/JASSS2594

Yıldırım, İ. (2021). Sosyal medya, dijital bağımlılık ve siber zorbalık ekseninde değişen aile ilişkileri üzerine bir değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*(5), 1237-1258. https://doi.org/10.18506/anemon.892144

Yüksektepe, İ. (2025). Türkiye'de Aile Danışma Merkezlerine genel bir bakış. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *49*(1), 97-105.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal hizmete giriş*. D.B. Çiftçi (Çev. Ed.). Ankara: Nika Yayınevi.

Zeybekoğlu Akbaş, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, *3*(2), 297-328.

Extended Abstract

Introduction

The family is constitutionally defined as the foundation of society in Turkey, and the state is assigned responsibility not only for protecting the family from threats but also for strengthening its capacity to adapt to social change. Since the 1990s, family transformation has increasingly attracted institutional, academic, and public attention. Family Councils, national action plans, and academic studies have focused on changes in family structure, roles, and functions. Despite this accumulated knowledge, a persistent gap remains between conceptual understanding and policy implementation. Similar recommendations have been repeatedly emphasized for decades, indicating problems of continuity, coordination, and sustainability in family policies.

In recent years, a strong "protect the family" reflex has emerged across political and social spheres. While this reflex aims to preserve family values, it has paradoxically made it more difficult to understand the family as a dynamic social institution. Family change is often framed through narratives of crisis, moral decline, and social threat. This discourse has also influenced academic literature, where demographic trends such as declining fertility, increasing divorce rates, and delayed marriage are frequently interpreted as signs of an existential crisis of the family.

However, empirical data present a more nuanced picture. Survey findings consistently show that the family continues to hold high symbolic and emotional value in Turkish society and remains a primary source of happiness and life satisfaction. These findings challenge crisis-centered interpretations and suggest that the family possesses significant adaptive capacity. In this context, the concepts of fragility and resilience provide a more productive analytical framework. Rather than viewing resilience as resistance to change, this study conceptualizes it as the capacity to adapt, reorganize, and maintain core relational functions under changing conditions.

The aim of this study is to critically examine dominant discourses on family transformation in Turkey and to analyze how these discourses shape perceptions of fragility and resilience. By adopting a critical and relational perspective, the study seeks to move beyond normative and alarmist interpretations and contribute to a more balanced understanding of the Turkish family.

Method

This study is a conceptual and qualitative research based on document analysis and critical literature review. No primary empirical data were collected. Instead, the analysis relies on purposively selected documents that reflect institutional and academic approaches to family transformation in Turkey between 1990 and 2025. The selection criteria for documents included: (1) direct relevance to family policies or interpretations of family change in Turkey, (2) production by institutions with policy-making capacity or high academic impact, and (3) coverage of a sufficiently long time span to allow for the analysis of continuity and change.

The data sources comprised Family Council decisions, policy documents and action plans published by the Ministry of Family and Social Services, Development Plans, Turkish Statistical Institute [TURKSTAT] reports, World Bank and OECD data, and widely cited academic studies on family structure and change. The document analysis was conducted in three stages. First, all documents were read holistically to identify dominant themes and discursive patterns related to family change. Second, analytical codes were developed to capture key dimensions of the discourse, including "family protection," "change," "fragility," and "resilience." These codes were not limited to explicit terminology but were constructed to represent underlying narrative patterns. Third, the coded data were thematically interpreted within their historical and institutional context to identify patterns of continuity, rupture, and contradiction in family-related discourses and policies.

By adopting this approach, the study aims to provide a comprehensive and critical assessment of how the Turkish family has been conceptualized in policy and academic debates, and how these conceptualizations influence understandings of fragility and resilience.

Findings

The findings are organized around four main themes. First, the analysis reveals a persistent inconsistency between discourse and practice in policies aimed at strengthening family resilience. Many of the recommendations articulated in the first Family Council in 1990—such as extended parental leave, accessible childcare services, family counseling centers, and financial support for young couples—remain largely unimplemented or only partially realized. The recurrence of similar policy goals in recent action plans indicates a lack of continuity and institutional coordination in family policies.

Second, the study finds that policies framed around protecting the family from perceived threats often contribute to an increase in perceived fragility. Rather than addressing structural conditions such as economic insecurity, gender inequality, and care responsibilities, protection-oriented approaches tend to emphasize moral regulation and normative expectations. This shift limits the development of evidence-based and inclusive family policies and reinforces a crisis narrative.

Third, the analysis shows that demographic changes frequently cited as indicators of family decline—such as declining fertility rates or delayed marriage—are closely linked to structural factors, including education, employment conditions, and economic precarity. Data from national surveys indicate that young people prioritize education and economic stability before marriage, suggesting rational adaptation rather than value erosion.

Finally, the findings highlight the coexistence of fragility and resilience within the Turkish family. While families face increasing pressures due to economic and social transformations, they continue to maintain strong relational ties and symbolic significance. This duality underscores the need to move beyond dichotomous interpretations of family change.

Conclusion, Discussion, and Recommendations

The findings of this study suggest that the Turkish family is not experiencing an existential crisis but is undergoing a complex process of transformation characterized by both fragility and resilience. Dominant protection-oriented discourses, while well-intentioned, risk deepening fragility by obscuring structural determinants of family well-being and by promoting normative interpretations of change.

From a policy perspective, strengthening family resilience requires a shift from reactive and moralistic approaches toward coherent, long-term, and evidence-based social policies. Investments in childcare services, parental leave, family counseling, and youth economic security are essential for supporting families' adaptive capacities. Academically, there is a need for analytical frameworks that recognize family change as a multidimensional and context-dependent process rather than a unidirectional decline.

The declaration of 2025 as the "Year of the Family" presents a significant opportunity to reframe family policies in Turkey. If grounded in empirical evidence and guided by a resilience-oriented perspective, this initiative could contribute to developing sustainable and inclusive policies that support families not by idealizing the past, but by enabling adaptation to contemporary social realities.